

1. «Государственная программа развития сельскохозяйственного сотрудничества в Азербайджанской Республике на 2017 – 2022 годы» 14 июля 2017 года, Баку.

2. Чайнов А. Б. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственных кооперативов. Изд.2-е- М. Книгосоюз-1927.

3. Маркс К. Сотрудничество: Комментарии К. Маркса и Ф. Энгельса. М. Государственное издательство политической литературы. Т-23, 1960 г.р.333

4. Мизес фон Людвиг. Либерализм: пер. с англ. М., 2001. 41, 54.78 с.

УДК 330.8

Пархоменко Л. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки,
Уманський національний університет садівництва

ТЕОРІЯ ВАРТОСТІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Витрати є базовою економічною категорією в економічній науці. Вона тісно пов'язана з реальними проблемами підприємств, рівнем їх економічної ефективності. Для того, щоб більш детально зрозуміти економічний зміст витрат необхідно розглянути проблему значно ширше, спираючись на базове економічне поняття вартості.

Перші уявлення про поняття вартості товару виникли ще в часи стародавньої Греції і були напряму пов'язані з розвитком філософії та бажанням зрозуміти природу речей. Безумовно, економічні явища не могли залишитися поза увагою. Зокрема, Й. Шумпетер у своїй праці «Історія економічного аналізу» відмічає: «Аристотель не тільки розрізняв споживчу цінність і мінову цінність так само чітко, як і будь-який більш пізній автор, але він розумів також, що остання якимось чином виходить з першої. Але само по собі, це не тільки не виходить за рамки здорового глузду, але і є банальністю, а далі він не просунувся» [1, с. 124]. Давньогрецький філософ Ксенофонт також вважав, що кожна річ має мінову і корисну вартість. З точки зору іншого грецького філософа Платона повинна існувати рівність і співмірність товарів і обміну [2, с. 63]. Таким чином, ще до нової ери грецькі філософи зуміли виділити поняття мінової та споживчої вартості товару. На той час це було велике досягнення.

Однак, науковий зміст поняття вартості вперше почав вимальовуватися значно пізніше – лише у XVII ст. У цей період починають виділяти працю як головний чинник формування вартості та багатства. Це пов'язано, в першу чергу, з ім'ям У. Петті [3, с. 12]. За трактуванням Петті, природна дорожнеча або дешевизна залежить від того, більше чи менше потрібно рук для задоволення природних потреб. Так, хліб дешевше, якщо один виробляє на десятьох, ніж якщо він може постачати хлібом тільки шістьох; таким чином, людям доводиться витратити більше або менше, залежно від клімату. Але політична дешевизна залежить від наявності

зайвих рук у будь-якому промислі понад необхідної в ньому кількості людей [4]. Уся сума витрат зводилася до витрат на насіння та витрат на оплату праці працівника, який виробляє зерно. Це було відкриттям, що проклало шлях до розуміння того, чим визначається величина витрат виробництва.

Значно більш послідовним, з погляду обчислення величини витрат виробництва в їх сучасному розумінні, був представник французької класичної політекономії Ф. Кене [5, с. 45]. На його думку існує три види витрат: продуктивні (сільськогосподарські витрати), безплідні (витрати пов'язані з промисловістю або торговельною діяльністю), витрати доходу (витрати власників, які отримали дохід від продажу продуктів землеробства). Крім того, Ф. Кене вперше виділив також разові та поточні витрати. Під поточними витратами мались на увазі витрати на насіння, заробітну плату. Разові витрати – це витрати, які пов'язані з формуванням основного капіталу. Ф. Кене писав, що й у цій галузі чистий продукт цілком надходить земельним власникам, а фермери не одержують жодної його частки, вони, як і їх наймані робітники, одержують заробітну плату, яка також входить до витрат виробництва. Отже, доходи фермерів, які капіталістично ведуть виробництво, Ф. Кене відносив не до додаткового, а до необхідного продукту.

Що стосується сучасних трактовок позиції Ф. Кене то вважається, що він ототожнював поняття вартості та витрат виробництва. Для цього є підстави, особливо якщо йдеться про сільське господарство, де зовсім чітким має бути не тільки якісне, а й кількісне розходження цих категорій [3, с. 453].

Але ці нарікання є правомірними лише до певної межі. Якщо величина даної споживчої вартості визначається лише кількістю праці, або кількістю робочого часу, суспільно необхідного для її виготовлення [6, с. 48], то витрати виробництва, які залежать тільки від продуктивної сили праці, у цьому розумінні дорівнюють вартості товару.

Наступним великим економістом, який зробив ще один крок вперед у розумінні поняття вартості, був А. Сміт – в межах своєї теорії вартості та ціни товару. Він розмежував поняття споживчої та мінової вартості товару. Зокрема, автор наводив приклад цих понять у наступній редакції «Необхідно зауважити, що слово «вартість» має два різних значення: іноді воно означає корисність будь-якого предмета, а іноді можливість придбання інших предметів, яку дає володіння даним предметом. Першу можна назвати споживчою вартістю, другу – міноюю вартістю. Предмети, які володіють дуже великою споживною вартістю, часто мають зовсім невелику мінову вартість або навіть зовсім її не мають; навпаки, предмети, які мають дуже велику мінову вартість, часто мають зовсім невелику споживчу вартість або зовсім її не мають. Немає нічого корисніше води, але на неї майже нічого не можна купити, майже нічого не можна отримати в обмін на неї. Навпаки, алмаз майже не має ніякої споживчої вартості, але часто в обмін на нього можна одержати дуже велику кількість інших товарів» [7, с. 37]. Виходячи з цього, автор визначав споживчу вартість як здатність задовольнити загальну потребу споживача. Вона не може визначати мінові пропорції та співвідношення обмінів товару.

Наступний крок у дослідженні даної проблеми зробив Д. Рікардо. На відміну

від А. Сміта була зроблена різниця між поняттям «вартість» та «багатство». Він вважав, що багатство визначається кількістю споживчих вартостей і зростає з розвитком виробництва та зростанням продуктивності праці. Крім того, він задекларував наступні принципи, які визначають вартість товару:

– праця різної якості винагороджується по-різному. Ця обставина не спричиняє зміну відносної вартості товарів;

– на вартість товарів впливає не тільки праця, застосована безпосередньо до них, а й праця, витрачена на знаряддя, інструменти і будівлі, що сприяють цій праці;

– принцип, згідно з яким кількість праці, витраченої на виробництво товарів, регулює їх відносну вартість в значній мірі завдяки застосуванню машин та іншого основного і довговічного капіталу;

– принцип, в силу якого вартість не змінюється внаслідок підвищення або падіння заробітної плати і видозмінюється внаслідок неоднакової довговічності капіталу і неоднакової швидкості, з якою вона повертається до підприємця [8].

Ці позиції можливо і носять суперечливий характер, зокрема, остання. Однак їх не можна визнати новим поглядом на проблему вартості. В першу чергу, це стосується не витрат праці на даному виробництві, а перенесення минулих витрат. Сьогодні останній вид витрат нам добре відомий як амортизація.

Т. Р. Мальтус у трудовій теорії вартості протиставив видозмінений варіант одного з трактувань вартості А. Сміта. Він вартість визначив працею, що витрачається на виробництво даного товару. Вартість пропорційна витратам виробництва, до яких учений зараховував витрати живої й уречевленої праці та прибуток на авансований капітал. Таким чином, Т. Р. Мальтус включав прибуток безпосередньо до вартості товару разом з працею та вважав його незалежним від праці [9].

Список літератури

1. Шумпетер Й. История экономического анализа. URL: ek-lit.agava.ru.
2. Сівоконь В.О. Історія економіки та економічної думки. Харків. Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. 464 с.
3. Всемирная история экономической мысли. Т. 1. Москва. Мысль. 1987. 546 с.
4. Петти В. Экономические и статистические работы. Т. I II. Москва. Соцэгиз. 1940. 324 с.
5. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения. Москва. Соцэгиз. 1960. 630 с.
6. Рикардо Д. Принципы политической экономии. URL: www.ek-lit.agava.ru/books.htm.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М. Соцэгиз, 1962. 684 с.
8. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. URL: http://libertarium.ru/lib_ricardo_reader10.
9. Історія економічних учень: підручник. Ч. 1 / за ред. В. Д. Базилевича. Київ. Знання, 2006. 589 с.